

Ірина Олександрівна СЕДІКОВА

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра менеджменту та логістики,
Одеська національна академія харчових технологій
E-mail: irina-sedikova@rambler.ru

Людмила Владленівна ВЕЧТОМОВА

асистент кафедри менеджменту і логістики,
Одеська національна академія харчових технологій
E-mail: vechtomova.mila@yandex.ru

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЗБЕРІГАННЯ ЗЕРНА

Седікова, І. О. Дослідження логістичного потенціалу підприємств зберігання зерна [Текст] / Ірина Олександрівна Седікова, Людмила Владленівна Вечтомова // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 2. – С. 130-135. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У дослідженні доведено, що сучасні умови функціонування підприємств зберігання зерна свідчать про необхідність використання нових теоретичних підходів. Кризовий стан національної економіки та окремих підприємств, що супроводжується недовикористанням виробничих потужностей, накопиченням понаднормативних запасів матеріалів та готової продукції, закономірно призводить до втрати потенціалу, зокрема, логістичного. Критичний огляд фахових джерел показав, що визначенню логістичного потенціалу підприємств зберігання зерна присвячено небагато наукових праць, що свідчить про недостатню його дослідженість. Саме це обумовлює актуальність теми нашої розвідки.

У розвитку сучасних уявлень про потенціал можна виокремити три напрями. Представники першого стверджують, що потенціал – це сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів. Друга група дослідників уявляє потенціал як систему матеріальних та трудових факторів, що забезпечують досягнення мети виробництва. Учені третього напрямку розглядають потенціал як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання. Поняття «логістичний потенціал» використовується науковцями та практиками порівняно недавно. Воно пов'язане із необхідністю визначення спроможності підприємства ефективно використовувати методи і принципи логістики в їх економічній діяльності.

Доведено, що процес формування логістичного потенціалу підприємства є одним з напрямків його економічної стратегії і передбачає створення та організацію системи ресурсів і компетенцій таким чином, щоб результат їхньої взаємодії був фактором успіху в досягненні стратегічних, тактичних, оперативних цілей діяльності підприємства. Встановлено, що згідно із дослідженнями, в західних країнах близько 93% часу руху товару від первинного джерела добування чи виробництва сировини до кінцевого споживача припадає на його проходження логістичними каналами та зберігання. У вартості продукту, який потрапляє до споживача, близько 70 % складають витрати, пов'язані із виконанням логістичних операцій. Для вивчення стану запровадження та розвитку логістичних підходів в управлінні потоками на підприємствах зберігання зерна було проведено анкетування, яке дало змогу зробити висновки, що на підприємствах зберігання зерна впровадження логістичного підходу до управління матеріальними, інформаційними, фінансовими та іншими потоками, створення логістичних відділів та розвиток контрактної логістики знаходиться на початкових рівнях. Проведено аналіз логістичного потенціалу ТОВ «Іллічівський зерновий термінал», зроблено висновки щодо доцільності використання логістичного потенціалу на підприємствах зберігання зерна.

Ключові слова: потенціал підприємства; логістичний потенціал; логістика; підприємства зберігання зерна; ринок зерна.

Iryna Oleksandrivna SEDIKOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Management and Logistics,
Odessa National Academy of Food Technologies
E-mail: irina-sedikova@rambler.ru

Liudmyla Vladlenivna VECHTOMOVA

Assistant,
Department of Management and Logistics,
Odessa National Academy of Food Technologies
E-mail: vechtomova.mila@yandex.ru

RESEARCH POTENTIAL LOGISTICS ENTERPRISES GRAIN STORAGE

Abstract

In this study demonstrated that modern enterprises operating conditions storage units indicate the need for new theoretical approaches. The critical state of the national economy and individual enterprises, accompanied under-utilization of production capacity, abnormal accumulation of stocks of materials and finished products, naturally leads to the loss of capacity, including logistics. A critical review of the literature showed that the definition of logistics enterprises grain storage capacity devoted little scientific papers, which indicates a lack of doslidzhenist. This is what makes the importance of the subject of this study. In the development of modern ideas about potential can be divided into three areas. A first argue that potential – a collection or necessary for the development of various types of resources. The second group of authors presents potential as a system of material and labor factors of production to achieve the goal. Scientists consider potential third direction as the ability to complex economic system resources to perform its task. The term «logistics potential» used by scientists and practitioners recently. It is associated with the need to determine the ability of the enterprise to effectively use the methods and principles of logistics in their economic activity. It is proved that the formation of the logistics enterprise potential is one of the areas of its economic strategy and provides for the establishment and organization of resources and competencies so that the result of their collaboration was success factor in achieving strategic, tactical, operational goals of the company. Established that according to studies in Western countries about 93 % of the time the movement of goods from the primary source extraction or production of raw materials to the final consumer accounts for its passage and storage logistics channels. At the cost of a product that the consumer gets about 70 % are costs associated with the implementation of logistics operations. To study the state of implementation and development of logistics management approaches streams for grain storage enterprises were surveyed, which made it possible to conclude that the enterprises grain storage, implementation of logistic approach to management of material, information, and other financial flows, the creation and development of logistics departments contract logistics is at the lower levels. The analysis of logistic capacity Ltd. «Illychevsk grain terminal» conclusions on the feasibility of using logistic capacity for grain storage business.

Keywords: potential enterprise logistics capacity; logistics; enterprises grain storage; grain market.

JEL classification: P120

Вступ

Сучасні умови функціонування складних соціально-економічних систем господарювання свідчать про необхідність використання нових теоретичних підходів, прикладного інструментарію, які уможливають ефективне подолання різних рівнів невизначеності динамічного ринкового середовища та дають змогу своєчасно адаптуватися до нього. Кризовий стан національної економіки та окремих підприємств, що супроводжується недовикористанням виробничих потужностей, накопиченням понаднормативних запасів матеріалів та готової продукції, закономірно призводить до втрати потенціалу, зокрема, логістичного.

Питання дослідження сутності категорії «потенціал», «економічний потенціал», проблеми його формування, оцінки та управління розглядаються у працях вітчизняних вчених, таких, як О. Балацький, Б. Бачевський, В. Бикова, Л. Головкова, Н. Краснокутська, Є. Лапін, Б. Мізюк, О. Олексюк, І. Репіна, В. Россоха, В. Савченко, О. Федонін та ін. Дослідженню структури логістичного потенціалу присвятили свої роботи О. Ареф'єва, Н. Краснокутська, Є. Лапін, І. Савенко та ін. Однак значення логістичного потенціалу підприємств зберігання зерна залишилось поза увагою науковців що свідчить про недостатню його дослідженість. Саме це обумовлює актуальність теми нашої статті.

Мета та завдання статті

Метою роботи є визначення сутності «потенціалу підприємства» та «логістичного потенціалу», огляд видової класифікації потенціалів і їхньої ролі в управлінні, дослідження методичних підходів і методів оцінки логістичного потенціалу підприємств зберігання зерна.

Виклад основного матеріалу дослідження

Вивчення еволюції наукового розуміння терміна «потенціал» дає змогу зробити висновок, що його запровадження в економічні дослідження було пов'язане з розробкою проблем комплексної оцінки рівня розвитку виробничих сил у 20-ті роки ХХ ст. Еволюцію трактування науковою думкою терміна «потенціал» в економіці наведено у табл. 1.

У розвитку сучасних уявлень про потенціал можна виокремити три напрями. Представники першого (С. Белова, Є. Фігурнов, Д. Черников та ін.) стверджують, що потенціал – це сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів. До складових потенціалу в цьому розумінні зараховують відповідні трудові, матеріальні, фінансові та інформаційні ресурси, які залучаються у сферу вдосконалення виробництва, разом із сукупністю ресурсів, яка забезпечує необхідний рівень організації виробництва та управління, ресурси сфери освіти і перепідготовки кадрів. Друга група фахівців (К. Андреев, М. Іванов, Ю. Одегов та ін.) уявляє потенціал як систему матеріальних та трудових факторів, які забезпечують досягнення мети виробництва. Вони стверджують, що дослідження ефективності розвитку економіки мають базуватися не на досягнутому рівні використання ресурсів, а на потенційних можливостях виробництва.

Таблиця 1. Еволюція трактування науковою думкою терміна «потенціал» в економіці

Воблий К. Г. 1924 рік	Потенціал виробничих сил – потенційна можливість країни виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення.
Вейц В. 1927 рік	Потенційні виробничі сили – не тільки матеріальні елементи, а також ті чи інші матеріальні і умови, за яких здійснюється виробничий процес.
Струмилін С. Г. 1954 рік	Економічний потенціал – сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства.
Немчинов В. С. 1967 рік	Потенціал розширеного виробництва – ресурсні можливості національної економіки для здійснення економічного зростання.
Анчишкін О. І. 1973 рік	Виробничий потенціал – сукупність ресурсів, які в процесі виробництва набирають форми факторів виробництва.
Абалкін Л. І. 1981 рік	Потенціал – це узагальнена збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця й часу.
Архангельський В. М. 1983 рік	Потенціал – засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання певної задачі.
Репіна І. М. 1998 рік	Підприємницький потенціал – сукупність ресурсів (трудових, матеріальних, технічних, фінансових, інноваційних і т. п.), навичок і можливостей керівників, спеціалістів та інших категорій персоналу щодо виробництва товарів, здійснення послуг (робіт), отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства.
Олексюк О. І. 2001 рік	Потенціал підприємства – максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив (можливостей) якісного розвитку соціально-економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання (ситуаційно-ринкова складова) з урахуванням ресурсних, структурно-функціональних, часових, соціокультурних та інших обмежень.

Учені третього напрямку (І. Ансофф та ін.) розглядають потенціал як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання. Потенціал, на їхню думку, – це цілісне уявлення про єдність структури і функції об'єкта, вияв їх взаємозв'язку. На цій основі робиться висновок про сукупні можливості колективу виконувати певні завдання – що вдаліше склалася структура об'єкта, що більше відповідають одні одним його структурні та функціональні елементи, то вищими будуть його потенціал і ефективність.

У вітчизняній економічній літературі цей термін у широкому розумінні трактують як можливості, наявні сили, запаси, засоби, які можуть бути використані, або як рівень потужності у будь-якому відношенні, сукупність засобів, необхідних для чого-небудь [4]. Тлумачний словник української мови також терміном трактує як «приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися

за певних умов». В іноземній літературі під цим терміном розуміють «ступінь потужності (приховані можливості) в якому-небудь відношенні» [6]. Н. Краснокутська визначає термін «потенціал підприємства» як наявні можливості, ресурси, запаси, що можуть бути використані для досягнення певної мети чи цілі підприємства [5]. А. Білов, Н. Черніков стверджують, що потенціал – це сукупність необхідних для функціонування і розвитку системи різних видів ресурсів [3]. Отже, термін «потенціал» означає наявність у кого-небудь (окремо взята людина, первинний робочий колектив, суспільство загалом) прихованих можливостей, які ще не проявилися, або хисту до діяльності у відповідних сферах [1].

Поняття «логістичний потенціал» використовується науковцями та практиками порівняно недавно. Воно пов'язане із необхідністю визначення спроможності підприємства ефективно використовувати методи і принципи логістики в їх економічній діяльності. Логістичному потенціалу підприємства на сьогодні присвячено небагато наукових праць. Своє розуміння поняття «логістичний потенціал» сформулювали багато зарубіжних та вітчизняних вчених: А. Альохін, А. Брутман, М. Гельвановський, В. Гончаров, І. Савенко та ін., однак єдиного теоретичного визначення немає. Крім того, більшість із цих понять стосуються логістичного потенціалу промислових підприємств, який розглядається або з точки зору ресурсів, або можливостей.

Широка інтерпретація поняття «логістика» як комплексної функції забезпечення підприємства вихідними факторами виробництва на всіх стадіях його діяльності дозволяє в складі цієї функції виокремити: по-перше, доставку необхідних засобів виробництва (послуг) на територію підприємства від зовнішніх контрагентів (логістика постачання); по-друге, доставку тих чи інших видів виробничих ресурсів безпосередньо на місця їх переробки чи використання в необхідних обсягах та у визначену годину (логістика виробництва); по-третє, забезпечення пунктів збуту готовими виробами і фірмовими послугами (логістика розподілу чи збуту). З урахуванням функціональних особливостей та структурного зрізу логістичних процесів за предметними ознаками (логістика персоналу, логістика матеріалів і готових товарів, логістика енергетичних та інформаційних потоків) логістичний потенціал підприємства можна визначити як максимальну продуктивність (функціональну спроможність) системно інтегрованих підрозділів, які охоплюють усі види діяльності щодо переміщення в просторі та руху в часі: персоналу – перевезення співробітників, розміщення їх по службовим приміщенням, переміщення згідно з часовим графіком роботи; матеріалів і готових виробів – транспортування, складування, збереження, сортування і перерозподіл; енергетичних та інформаційних потоків – передача, обробка, збереження і трансформація [7].

Процес формування логістичного потенціалу підприємства є одним з напрямків його економічної стратегії і передбачає створення та організацію системи ресурсів і компетенцій таким чином, щоб результат їхньої взаємодії був фактором успіху в досягненні стратегічних, тактичних, оперативних цілей діяльності підприємства. При формуванні потенціалу сучасних підприємств слід урахувувати фактори, які відіграють вирішальну роль, а саме – місце розташування та галузеву особливість (специфічність технологічних процесів, особливості організації виробництва, відмінності у характеристиках кінцевого продукту та ресурсів для його виробництва, відмінностях ринків збуту тощо).

Згідно із дослідженнями, в західних країнах близько 93 % часу руху товару від первинного джерела добування чи виробництва сировини до кінцевого споживача припадає на його проходження логістичними каналами та зберігання. Час безпосереднього виробництва товару, тобто перетворення сировини в готову продукцію, складає тільки 2 % часу функціонального циклу, а 5 % часу припадає на його транспортування. У вартості продукту, який потрапляє до споживача, приблизно 70 % складають витрати, пов'язані із виконанням логістичних операцій [8, с. 24-25].

ТОВ «Іллічівський зерновий термінал» (ІЗТ) – це товариство з обмеженою відповідальністю, вкладниками якого є «Вронді холдинг лімітед» (Кіпр) – 50 % і ТОВ «Термінал-С» (Україна) – 50 %. Підприємство надає такі види послуг: прийом, зберігання та відвантаження на воду зерна та олійних культур. Воно має суттєві конкурентні переваги, які дозволяють йому ефективно конкурувати на ринку послуг з перевантаження зерна на воду, у підприємства є стратегічний партнер, який може забезпечити підтримку розвитку ТОВ «Іллічівський зерновий термінал». Для вивчення стану запровадження та розвитку логістичних підходів управління потоками на підприємствах зберігання зерна було проведено анкетування. Результати анкетування такі:

1. Знайомі із специфікою логістичного підходу до управління потоками 66,7 % респондентів.
2. Відділи логістики створено на 15 % підприємств.
3. Аналіз рівнів розвитку логістики на обстежених підприємствах демонструє наступне: логістичний підхід до управління потоками на підприємстві не застосовується – 66,6 %; на першому рівні – 20 %; на другому рівні – 6,7 %; на третьому рівні 6,7 %; на четвертому рівні – 0 %.
4. Передача основних логістичних функцій на аутсорсинг здійснена на 26 % підприємствах.

Таким чином, результати обстеження показують, що на підприємствах зберігання зерна впровадження логістичного підходу до управління матеріальними, інформаційними, фінансовими та

іншими потоками, створення логістичних відділів та розвиток контрактної логістики знаходиться на початкових рівнях [8, с. 24-25]. При проведенні аналізу логістичного потенціалу ТОВ «Іллічівський зерновий термінал» використано систему показників [6, с. 44 – 51], яку наведено у табл. 2.

Таблиця 2. Показники, які характеризують логістичний потенціал ТОВ «ІЗТ»

Показники	Формула розрахунку	2013 р.	2014 р.
Співвідношення вхідних і вихідних матеріальних потоків	$K_1 = ДЗ/КЗ$ ДЗ – дебіторська заборгованість підприємства; КЗ – кредиторська заборгованість;	0,62	0,72
Співвідношення вхідних і вихідних односторонніх фінансових потоків	$K_2 = АП/АВ$ АП – аванси платежів, отриманих за ринковими угодами; АВ – аванси, видані за виконані роботи та послуги;	0,08	0,07
Співвідношення односторонніх потоків на вході у систему	$K_3 = КЗ/АВ$ КЗ – кредиторська заборгованість АВ – аванси, видані за виконані роботи та послуги;	8,38	5,77
Співвідношення односторонніх потоків на виході системи	$K_4 = ДЗ/АП$ ДЗ – дебіторська заборгованість підприємства; АП – аванси платежів, отриманих за ринковими угодами;	9,37	9,40
Показник продуктивності власного капіталу підприємства	$K_5 = ВК/ЗК$ ВК – власний капітал; ЗК – залучений капітал;	0,67	0,59
Продуктивність (віддача) логістичних витрат	$K_6 = ОР/ЗЛ$ ОР – об'єм реалізованої продукції; ЗЛ – величина логістичних витрат підприємства;	16,38	21,21
Рівень логістичних витрат у собівартості продукції	$K_7 = ЗЛ/СП$ ЗЛ – величина логістичних витрат підприємства; СП – собівартість продукції;	0,877	0,97
Показник, який характеризує величину логістичних витрат, які припадають на 1 грн реалізованої продукції.	$K_8 = ЗЛ/ОР$ ЗЛ – величина логістичних витрат підприємства; ОР – об'єм реалізованої продукції.	0,004	0,006

На ТОВ «ІЗТ» діє стійка динаміка зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей. Кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, що сприятливо відображається на фінансовій стійкості підприємства. Продуктивність логістичних витрат має стійку динаміку зростання, що свідчить про ефективне господарювання цього підприємства в логістичному ланцюзі. Рівень логістичних витрат у собівартості продукції збільшується. Це вказує на те, що на цей вид затрат потрібно звернути більшу увагу.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Використання логістичного потенціалу на підприємствах зберігання та переробки зерна дасть змогу підприємству визначати свій стан, виявляти приховані резерви та можливості і розробляти ефективні, результативні рішення для майбутнього розвитку.

Список літератури

1. Брутман, А. Б. Промышленное предприятие как объект измерения конкурентоспособности: методологический аспект / А. Б. Брутман // Вісн. Хмельниц. ун-ту. – 2009. – Т. 2. Економічні науки. № 4. – С. 156 – 161.
2. Гельвановский, М. В. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях / М. В. Гельвановский, В. О Жуковская, И. О. Трофимова // Российский эконом. журнал. – 2008. – № 3. – С. 67 – 78.
3. Гончаров, В. Н. Характеристика инновационного потенциала предприятия в контексте стратегического управления / В. Н. Гончаров, Е. В. Иванова // Наук. прац. ДонНТУ. Серія економічна. – 2004. – Вип. 76. – С. 112 – 119.
4. Алёхин, А. Б. Измерение конкурентоспособности на национальном и микроэкономическом уровнях:

методологические аспекты / А. Б. Алёхин // Вісн. Хмельниц. ун-ту. – 2011. – Т. 2. Економічні науки, № 4. – С. 12.

5. *Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2005. – С. 20 – 31.*
6. *Стаханов, Н. В. Промислова логістика: нав. посіб. / В. Н. Стаханов, С. Н. Тамбовцев. – М.: Вид-тво «ПРИОР», 2000 – 96 с.*
7. *[Електрон. ресурс]. – Спосіб доступу: URL: [http:// www.refine.org.ua/pageid-5425-3.html](http://www.refine.org.ua/pageid-5425-3.html) – Загол. з екрану*
8. *Савенко, І. І. Логістичний підхід в управлінні потоками зернозберігаючих підприємств. Теоретико-правовий та методологічний аспекти / І. І. Савенко: наук. вид. – Одеса: Євротойз, 2008. – 272 с.*

References

1. *Brutman, A. B. (2009). Promishlenoe predpriyatye kak obekt yzmerenyya konkurentosposobnosti: metodolohycheskyy aspect. Visn. Khmel'nyts. un-tu. Ekonomichni nauky, 4, 156-161.*
2. *Hel'vanovskyy, M. V., Zhukovskaya, V. O, Trofymova, Y. O. (2008). Konkurentosposobnost v mykro-, mezo- y makrourovnevom yzmerenyyakh. Rosyyskyy ekonom. Zhurnal, 3, 67-78.*
3. *Honcharov, V. N. & Yvanova, E. V. (2004). Kharakterystyka ynnovatsyonnoho potentsyala predpriyatyya v kontekste stratehycheskohogo upravlenyya. Nauk. prats. DonNTU. Seriya ekonomichna, 76, 112-119.*
4. *Alekhyn A. B. (2011). Yzmerenye konkurentosposobnosti na natsyonal'nom y mykroekonomycheskom urovnyakh: metodolohycheskiye aspekty. Visn. Khmel'nyts. un-tu. Ekonomichni nauky, 4, 12.*
5. *Krasnokuts'ka, N. S. (2005). Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta otsinka. Kyiv: TsNL.*
6. *Stakhanov, N. V. & Tambovtsev, S. N. (2000). Promyslova lohistyka. Moscow: Vyd-tvo «PRYOR».*
7. *(n.d.). Retrieved from: URL: [http:// www.refine.org.ua/pageid-5425-3.html](http://www.refine.org.ua/pageid-5425-3.html) – Zahol. z ekranu*
8. *Savenko, I. I. (2008). Lohistychnyy pidkhid v upravlinni potokamy zernozberihayuchykh pidpryyemstv. Teoretyko-pravovyy ta metodolohichnyy aspekty. Odesa: Yevrotoyz.*

Стаття надійшла до редакції 26.03.2015 р.